

is, sok esetben elpusztulnak. Hat alkalommal végzett megfigyeléseim szerint, mindegyik esetben az általam ismert 25—30 pár szabadon fészkelő madár $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{4}$ részének fészke, tojásai vagy fiókái elpusztultak az eső vagy a szél következtében.

vielen Fällen, selbst wenn sie befiedert sind, zu Grunde. Nach den sechs von mir gemachten Beobachtungen gingen $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{4}$ der Nester, Eier oder Jungen der 25—30 mir bekannten freilebenden Vogelpaare in Folge des Regens oder Windes zugrunde.

Madárvédelem a magyar középiskolában.

Irta: GAÁL ISTVÁN DR.

Általánosan elismert tény, hogy az állatvédelmi törvényeket nem szentimentális okokból, hanem a gyakorlati haszon szempontjából alkották; viszont azonban a törvények végrehajtása, illetve a pusztítás megakadályozása mégis legfőként az emberi szentimentalizmusra támaszkodik. S ha ez így van, mi sem természetesebb, mint hogy gyermekkorában iparkodunk hatni az emberre. Világosabban és igazabban nem is lehet ezt kifejezni, mint ezt HERMAN OTTÓ tette az Országos Állatvédő Egyesület 1900-iki közgyűlésén, ezeket mondván:

„Nekünk cselekvésünk legjavával mindent el kell követnünk, hogy a madárvédelem eszméjét bevigyjük az iskolába s ott valami állandó intézmény alakjában iparkodjunk reáhatni a még romlatlan, alakítható gyermek lelkiületére. Egyedül ebben látom én egy jobb, ethikai tartalma szerint nemesebb jövő biztosítékát.“

A mint tudva van, HERMAN OTTÓ-nak a „Madarak és Fák Napja“ meghonosítását érzéző eszméje 1906-ban testet öltött. Követte ezt — ugyancsak APPONYI kultuszminisztersége idején — az „Országos Ifjúsági Madárvédő Liga“ szervezése (1908.) Ez utóbbira vonatkozó rendeletet is így vezeti be a miniszter: „Az állatvédelemnek eredményes felkarolása csak az ifjúság nevelésével érhető el.“

A fentebbi idézetek ugyan nem határozzák meg pontosan, de a gyakorlati kivitel azt igazolja, hogy iskolán itt népiskolát s ifjúságon az elemi iskolák tanulóit értették. Nem vitatható el, hogy mind a két rendelet igen nagy fontosságú s hatalmas lépéseket jelentenek a madárvédelem terén. A legújabb statisztikai adatok szerint¹⁾ 2813 helyen tartottak madárnapot, a mi az összes elemi iskolák 17%-ának felel meg. A százalék még

¹⁾ FODOR ÁRPÁD: A Madarak és Fák Napjáról szóló iskolai jelentések II. Évkönyve. Budapest, 1912.

Vogelschutz in Ungarns Mittelschulen.

Von Dr. STEPHAN V. GAÁL.

Es ist eine allgemein anerkannte Tatsache, dass die Tierschutzgesetze nicht aus Sentimentalität, sondern aus Gründen des praktischen Nutzens zustande kamen; demgegenüber basiert die Durchführung dieser Gesetze, d. i. die Verhinderung des Tiermordens hauptsächlich auf der menschlichen Sentimentalität. Wenn dem so ist, so ist nichts natürlicher, als wenn man auf die Menschheit während des Kinderalters einzuwirken trachtet. Mit mehr Klarheit und Wahrheit konnte dies kaum ausgeführt werden, als es OTTO HERMAN in der Generalversammlung des Landes-Tierschutzvereines im Jahre 1900 tat, indem er aussprach:

„Wir müssen unser Bestes daran setzen, um den Vogelschutz in den Schulen einzubürgern und dort in Form einer ständigen Institution trachten, auf das unschuldige empfängliche Kindergemüt einzuwirken. Einzig und allein hierin erblicke ich die Garantie für eine bessere, ihrem ethischen Gehalte nach edlere Zukunft.“

Wie bekannt, wurde OTTO HERMAN'S Idee, die Einführung des „Vogel- und Baumtages“ im Jahre 1906 zur Wirklichkeit. Im Jahre 1908 folgte — ebenfalls zur Zeit als APPONYI Minister für Unterricht war — die Organisation der Landesvogelschutz-Liga der Jugend. Die hierauf bezügliche ministerielle Verordnung beginnt mit folgenden Worten: „Die erfolgreiche Förderung des Tierschutzes kann nur durch Erziehung der Jugend erreicht werden.“

Obige Zitate geben zwar nicht genau an, dass unter Schulen die Volksschule und unter der Jugend die Volksschüler zu verstehen sind, doch ergibt sich dies aus der praktischen Ausführung. Es kann nicht gelugnet werden, dass beide Verordnungen ungemein wichtige und mächtige Fortschritte auf dem Gebiete des Vogelschutzes bedeuten. Laut den neuesten statistischen Daten¹⁾ wurde der Vogeltag an 2813 Stellen gehalten, was 17% sämtli-

¹⁾ FODOR ÁRPÁD: A Madarak és Fák Napjáról szóló iskolai jelentések II. Évkönyve. Budapest, 1912.

esekély ugyan, de az előző évihez képest (8·5%) nagy a haladás és alapos a fejlődés reménye. Rendkívül érdekes és jellemző az a kis adat, — a mit az „Aquila” múlt évi kötetében olvastam, — hogy Breznóbányán 1908 óta a madárvédelem rendes tantárgy az elemi iskolában s abból a gyermekek vizsgát is tesznek.

Itt jegyzem meg azt is, hogy a külföld alig egy-két kultúrállama jutott még idáig is. Legújabbban azonban főként Német-, Francia- és Svédországban mind nagyobb tért hódít a madárvédelem — az elemi iskolában.

Nem tehetek róla, de valóban el sem tudom gondolni, miért hagyták mindeddig és mindenütt figyelmen kívül a *középiskolát*? Sőt még a polgári iskolákról és tanítóképző intézetekről is megfeledkeztek. Talán azt hiszik, hogy a középfokú tanintézetek növendékeinek nincs szükségük semmi ilyen irányú figyelmeztetésre és buzdításra? Vagy talán elégségesnek vélik az alsóbb osztályokban újabban bevezetett heti két órás természetrajzot arra nézve, hogy a középiskolai tanulókat az állatvédelem eszméjének megnyerjük? Ez utóbbi kérdésre határozott „nem”-mel kell válaszolnom. Tíz esztendői tanári praxisom alapján mondhatom, hogy ha a középiskolai tanítás és nevelés bizonyos fokig tompítja vagy talán el is fojtja a szóban levő hajlandóságokat, de az ifjút egyáltalán nem teszi hasznos és védendő állataink aktív barátjává. Már pedig nekünk ilyenekre van égető szükségünk.

A mikor ezelőtt 7—8 esztendővel a Magyar Ornithologiai Központtal, mint intézménnyel, valamint lelkes és fáradhatlan vezetőségével megismerkedtem, mindez megjárta elmémet. S jóllehet munkabírásom legjavát más tudományágnak szenteltem, mégis elhatároztam, hogy elvégzem, ami reám bízott.

Főként három dolgot tartottam szem előtt. az egyik, hogy 1902—1912. működésem színterén a dévai állami főreáliskolában a madár-

cher Volksschulen ausmacht. Der Prozentsatz ist zwar noch gering, doch ist der Fortschritt dem vorangegangenen Jahre (8·5%) gegenüber bedeutend und daher begründete Hoffnung zu weiterem Fortschritte vorhanden. Ungemein interessant und bezeichnend ist eine kleine Notiz in dem vorjährigen Aquila-Bande, wonach in Breznóbánya seit 1908 der Vogelschutz ordentlicher Lehrgegenstand ist, aus welchem die Schüler sogar auch Prüfung zu bestehen haben.

Hier möchte ich auch bemerken, dass von den ausländischen Kulturstaaten kaum 1—2 bis hieher gelangen konnten. In neuester Zeit sind es jedoch hauptsächlich Deutschland, Frankreich und Schweden, wo der Vogelschutz in den Volksschulen immer mehr und mehr Boden gewinnt.

Ich kann nichts dafür, doch ist es mir unerklärlich, weshalb man bisher immer und überall die Mittelschulen übersah? Sogar auch die Bürgerschulen und Präparanden wurden ausser acht gelassen. Glaubt man vielleicht, dass die Schüler der Mittelschulen keinen diesbezüglichen Unterricht und keine Aneiferung benötigen? Oder glaubt man vielleicht dass die neuerdings in die unteren Klassen eingeführten, wöchentlich in 1—2 Stunden vorgetragenen naturhistorischen Lehrgegenstände genügen, um die Schüler der Mittelschulen dem Tierschutze zu gewinnen? Auf letztere Frage muss mit einem bestimmten „Nein” geantwortet werden. Auf Grund meiner zehnjährigen Lehrpraxis kann ich aussagen, dass Unterricht und Erziehung in der Mittelschule die in Rede stehenden Neigungen zwar bis zu einem gewissen Grade herabmindern, eventuell sogar auch unterdrücken, jedoch die Jugend durchaus nicht zum aktiven Freunde unserer nützlichen und schutzbedürftigen Tierwelt erziehen. Gerade solche brauchen wir jedoch am notwendigsten.

Seit ich vor etwa 7—8 Jahren das Institut der Königl. Ungarischen Ornithologischen Centrale und deren begeisterte unermüdete Leitung kennen lernte, ging mir all dies öfters durch den Kopf. Und obwohl ich den grössten Teil meiner Arbeitskraft einem anderen Wissenschaftszweige widmete, entschloss ich mich dennoch, das durchzuführen, was mir anvertraut wurde. Es waren hauptsächlich drei Gesichtspunkte, welche ich vor

védelmet *nem* szoros értelemben vett *egyesület* keretében honosítom meg. A másik szempont az volt, hogy a növények lehetőleg maguk szabják meg az „Ifjúsági madárvédő Szövetség” szervezetét és fejlődési irányát. A munkát, működési területet s bizonyos mértékig a szűkebb csapatot is mindenki maga választja meg.

A harmadik dolog pedig, — a miből szintén nem engedtem egy jottányit sem — hogy a tagok *teljesen önzetlenül* működjenek. Kicsiségnek látszhatik, pedig bizony — főként pedagógiai tekintetben — lényeges követelmény az, hogy a gyermek még csak ne is gondolhasson különösebb érdemszerzésre abban a tekintetben, hogy csupán madárvédői buzgalma elismerésül a természetrajzból¹ jobb osztályzathoz jusson. Könnyen elgondolható, mily könnyen fajulhatna el a dolog s az igazi, lélekből fakadó és táplálkozó buzgalom — közönséges stréberséggé alacsonyodnék. Így valóban többet vesztenénk a vámon, mint nyernénk — ha ugyan nyernénk! — a réven.

De hadd mondjam el — lehető röviden — miképp alakult meg s miként működik a „Dévai Ifjúsági Madárvédő Szövetség?”

A Magyar Ornithologiai Központtal összeköttetésbe jutva, fölszólítására szívesen vállalkoztam arra, hogy a Dévára vonatkozó madárvonulási adatokat rendesen beküldjem. Ebből a célból ügyesebb s megbízhatóbb tanítványaimat is megösmertettem a madárphaenologiai jelenségekkel és ezek megfigyelésének és földolgozásának jelentőségével.

Úgy a vonulási, mint főként a fészkelési mozzanatok teljes mértékben fölkeltették érdeklődésüket. S kiinduló pontnak ennyi éppen elég volt.

A serdülő kor a végletek hullámozásának kora. Éppen nem ritkaság, hogy egyetlen jó példa elegendő a megtérítésre. S különösen, mihelyt a tanulók arról értesülnek, hogy

¹ Itt természetesen abból a föltevésből indulok ki, hogy a madárvédelmet a természetrajz tanára szervezi a középiskolában.

Augen hielt. Der erste war, den Vogelschutz an der staatlichen Oberrealschule zu Déva nicht in den Rahmen eines Vereines einzuführen. Der zweite war, dass die Zöglinge womöglich selbst die Organisation und Richtung des Jugentlichen Vogelschutzverbandes zu bestimmen haben. Arbeit, Arbeitsfeld und bis zu einem gewissen Masse auch die Truppe möge sich jeder Zögling selbst auswählen.

Der dritte Gesichtspunkt, wovon ich auch nicht ein Jotta lassen durfte, war das vollkommen uneigennützig Mitwirken der Mitglieder. Es erscheint kleinlich, doch ist es hauptsächlich vom pädagogischen Standpunkte eine unerlässliche Forderung, dass der Schüler nicht im geringsten auf den Gedanken kommen kann, besondere Verdienste zu erwerben und als Anerkennung seiner vogelschützlerischen Tätigkeit eine günstigere Klassifikation aus der Naturkunde¹ zu erhalten. Es ist nicht schwer, sich vorzustellen, wie leicht die ganze Sache ausarten könnte und der Eifer, welcher aus voller Seele entspringen und genährt werden sollte, zu gemeiner Streberei erniedrigt würde. Unter solchen Verhältnissen würde der Gewinn — wenn von einem solchen überhaupt die Rede sein könnte — kaum an die Verluste heranreichen.

Doch folge nun in aller Kürze eine Skizze, wie der Jugentliche Vogelschutzverband in Déva entstand und wie derselbe arbeitet.

Als ich mit der Königl. Ung. Ornith. Centrale in Verbindung gelangte, übernahm ich auch die Beobachtung des Vogelzuges in der Umgebung von Déva. Zu diesem Zwecke machte ich auch einige zuverlässigere und diesbezüglich talentierte Schüler mit den ornithophänologischen Erscheinungen sowie mit der Wichtigkeit der Beobachtung und Bearbeitung derselben bekannt. Der Zug, hauptsächlich aber das Brutgeschäft der Vogelwelt erweckte ihr Interesse in vollem Masse. Für den Ausgangspunkt war dies vollkommen genügend.

Im Jünglingsalter schwankt der Mensch zwischen den Extremen. Es ist durchaus keine Seltenheit, dass ein einiges gutes Beispiel zur Bekehrung genügt. Besonders wenn die

¹ Ich nehme hier natürlich an, dass der Vogelschutz in der Mittelschule vom Lehrer der Naturkunde organisiert wird.

tanárunk a madarak fészkelése iránt érdeklődik, rögtön akadnak önkéntes fölfedezők, bejelentenek egy csomó fészket és — sajnos elég gyakran — nemsokára jelenti a fészek-alj. költés pusztulását is. Ilyenkor pedig — úgy-e? — nem maradhat el a nyomozás: ki lehetett oly *műveletlen, tudatlan*, hogy nem átalotta a fészket kirabolni?

Az első években bizony megesett, hogy a bűnös iskolánk növendéke volt. De azt tapasztaltam, hogy egyszerű tanítás: az illető madár életének részletesebb ösmertetése elegendő volt a visszaesés megakadályozására. Arra a tapasztalatra kellett tehát jutnom, hogy a II. osztályban a madarak tárgyalására szánt idő *nem elegendő* arra, hogy mélyebb nyomot hagyjon a növendék lelkében, s bizony egyszerűen *csak tananyagnak, leczkének* tekinti a fészket, ezinkét, paesirtát, épp olyanak, mint — Trója pusztulását.

A következő lépés az volt, hogy az éneklő madarakkal — ugyan még mindig a tanítási órákon — behatóan foglalkoztam. A czinkéről pl. 2—3 órán keresztül is beszéltem, illetve beszéltettem; szintúgy a feeskéről, gólyáról, stb. is. Ez természetesen más fejezetek rovására ment, a mi magában véve is hiba, mert hiszen pl. a majmokról, békákról és izeltlábúakról is jóval többet kellett mondanom, mint a tankönyv tervezte. De kísérletkép megtettem ezt azért, hogy meggyőződhessen: mennyire komoly és állandó a tanulók ilyen irányú érdeklődése? Az eredmény teljesen kielégítő volt. S érdekes, hogy a hatás részben abban is nyilvánult, hogy a fiúk — minden madárról ilyen részletes ösmertetést kívántak. Kezdetnek ez minden esetre biztató volt.

A további lépés már most az volt, hogy a részletes ösmertetéseket kikapcsoltam a rendszeres tanítás keretéből, s a tél folyamán egykét madár-biológiai előadást tartottam. Bevezetésként elmondtam, hogy előadásaimnak s összegyülekezésiünknek célja a hasznos éneklő madarak védelmének megbeszélése. S kifeje-

Schüler sehen, dass sich ihr Lehrer für das Brutgeschäft der Vogelwelt interessiert, gibt es sofort einige Volontäre, welche die Vogel-nester und — leider oft genug — bald darnach auch den Zugrundegang derselben anmelden. Bei solcher Gelegenheit kann — nicht wahr? — auch die Untersuchung nicht ausbleiben, wer denn so *unwissend und ungebildet* war und sich nicht scheute, das Nest auszurauben?

In den ersten Jahren kam es vor, dass der Missetäter ein Zögling unserer Schule war. Doch machte ich die Erfahrung, dass der einfache Unterricht, die eingehendere Schilderung der Lebensweise der betreffenden Vogelart genügte, um einen Rückfall zu verhindern. Es drängte sich mir daher die Erfahrung auf, dass die Zeit, welche in der II. Klasse der Behandlung der Vogelwelt gewidmet werden konnte, zu kurz ist, um tiefere Spuren im Gemüte der Schüler zu hinterlassen, und dass Schwalbe, Meise, Lerche usw. ebenso nur *ganz als Lehrgegenstände, als Lektion* betrachtet werden wie — der Fall von Troja

Der nächste Schritt war daher, dass ich mich — noch immer während der Unterrichtsstunden — eingehender mit den Singvögeln befasste. Über die Meisen z. B. sprach ich, resp. liess ich während 2—3 Stunden sprechen, ebenso auch über den Storch, über die Schwalbe usw. Es ging dies natürlich auf Kosten anderer Kapitel, was schon an und für sich ein Fehler ist, da ja z. B. über die Affen, Frösche und Arthropoden ebenfalls viel mehr zu sagen wäre, als im Lehrbuche geplant ist. Trotzdem machte ich den Versuch, um mich zu überzeugen, inwieweit das diesbezügliche Interesse der Schüler ernst und konstant ist. Das Resultat war vollkommen zufriedenstellend. Interessant war es, dass sich die Wirkung teilweise auch darin zeigte, dass nun die Schüler von jeder Vogelart eine derart eingehende Behandlung wünschten. Der Anfang war jedenfalls er-munternd.

Ein weiterer Schritt war, dass ich diese eingehenderen Behandlungen nicht mehr im Rahmen des ordentlichen Unterrichtes, sondern während des Winters in ein-zwei vogelbiologischen Vorträgen hielt. In der Einleitung gab ich an, dass der Zweck unserer Zusammenkunft und meines Vortrages die

tettem, hogy eddigi tevékenységünk is eléggé bizonyítja a tétel helyességét: ha a madarat megismerjük, minden esetre meg is szeretjük. Hangsúlyoztam, hogy ezeknek az előadásoknak látogatása senkire sem kötelező, sőt ellenkezőleg élni kívánok a jogommal, hogy a hanyag, figyelmetlen s komoly érdeklődést nem tanusító növendékeket kizárjam. Megjegyzem, hogy ezekre az összefüvetelekre a VI. osztályú növendékek figyelmét is felhívtam, minthogy az ő tananyaguk keretei sem engedik meg a madarakkal való behatóbb foglalkozást.

Igy ment ez a következő évben is, azzal a különbséggel, hogy a többi osztályok is engedélyt kértek a részvételre, a mit én — kellő megvalogatással — természetesen meg is adtam. Az előadások anyaga is bővült, változatosabb lett, a mi abból is következett, hogy a VI—VIII. oszt. tanulóinak a tárgyat mégis jóval élesebb megvilágításban s tágabb látókörből kellett bemutatnom, mint a II., III. osztályosoknak. Nagy segítségemre volt ebben a tekintetben is az Aquila, a melynek úgy szólván minden közleménye érdekelte a fiúkat.

S a mikor már odáig jutottam, hogy az iskolának mind a nyolcz osztálya így képzett és nevelt tanítványaimból állott, a növendékek kívánságára megalakítottam a „Dévai Ifjúsági Madárvédő Szövetséget“. Keletkezésének módjából szinte egyenesen következik, hogy nincsen szigorú keretek közé szorított szervezete. Ilyen természetű dolgoknak véleményem szerint rendesen csak árt a sok paragrafusból álló alapszabály. De hiszen az Országos Ifj. Madárvédő Ligának is elengedte a belügyminiszter az alapszabályszerű szervezkedést.

A cél gyakorlati kivitelének megkönnyítése a szomszédos Piskivel együtt¹ 9 dandárra osztottuk Déva közvetlen környékét. Ezekben a madárvédelmet a *főkapitányok*

¹ Piskiről külön tanlóvonaton mindennap bejár 30—40 növendék, s így a szoros kapcsolat lehetséges.

Besprechung des Schutzes unserer nützlichen Singvögel sei. Ich führte an, dass schon unsere bisherige Tätigkeit die Richtigkeit des Satzes beweist, dass, wer den Vogel kennen lernt, denselben auch liebgewinnt. Ich betonte, dass der Besuch dieser Vorträge für niemanden obligat sei, dass ich im Gegenteil die nachlässigen, unaufmerksamen und kein ernstes Interesse zeigenden Schüler von denselben ausschliessen werde. Es mag noch bemerkt werden, dass ich auch die Schüler der VI. Klasse auf diese Vorträge aufmerksam machte, indem im Rahmen ihres Lehrmaterials das eingehendere Studium der Vogelwelt ebenfalls unmöglich ist.

So ging dies auch im folgenden Jahre, mit dem Unterschiede, dass auch die übrigen Klassen um Erlaubnis baten, diese Vorträge besuchen zu können, was ich mit entsprechender Auswahl auch gestattete. Der Stoff der Vorträge musste auch erweitert und abwechslungsreicher gemacht werden, indem die Sache den Schülern der VI—VIII. Klasse in schärferer Beleuchtung und von einem höheren Standpunkte vorgetragen werden musste als in der II—III. Klasse. Eine grosse Hilfe war mir auch in dieser Hinsicht die Aquila, deren fast sämtliche Artikel die Schüler interessierten.

Als ich dann endlich so weit kam, dass alle acht Klassen der Schule aus meinen auf diese Weise geschulten und erzogenen Schülern bestanden, gründete ich auf Wunsch der Zöglinge den „Jugendlichen Vogelschutz-Verband zu Déva“. Aus der Art und Weise seiner Entstehung folgt es gewissermassen von selbst, dass derselbe keine innerhalb strenger Grenzen gedrückte Organisation besitzt. Meiner Meinung nach schaden in solchen Sachen gewöhnlich die vielen Paragraphen enthaltenden Statuten. Übrigens gestattete das Ministerium des Innern auch der Jugendlichen Landesvogelschutz-Liga, sich ohne Statuten zu organisieren.

Bezüglich leichterer Durchführung der praktischen Zwecke wurde die nächste Umgebung von Déva mit Einbeziehung des benachbarten Piski¹ in neun Brigaden eingeteilt.

¹ Ans Piski brachte ein Sonderzug jeden Tag 30—40 Schüler nach Déva; die unmittelbare Verbindung ist daher möglich.

öt-hat, (VII. VIII. oszt. tanuló), *kapitányok* (minden VI. oszt. tanuló), s a nyomozó munka egy részét az *apródok* (minden II. oszt. tanuló) végzik. Kiválóbb érdeklődést és ügyességet tanusító III. és IV. oszt. tanulók korlátolt számban *főapródi* minőségben működhetnek. Úgy szintén néhány V. oszt. növendék (kitüntetés-kép) *segédtiszt*i rangban van egy-egy dandárba beosztva. Évközben tanusított hanyagság vagy közömbösség elég ok a kizárára. A kizárt növendék a gyűléseken sem jelenhet meg.

Meg kell jegyezmem, hogy a rangsorozásnak semmiféle rossz oldalát sem tapasztaltam, mert hiszen alig is egyéb, mint az osztályok közt amúgy is fennálló természetes rangsor. Jó oldala pedig az ilyen dolgoknál feltétlenül szükséges fegyelem, nemkülönben a nemes vetélkedés nevelő hatása.

Itt említem meg, hogy a főkapitányokat a városi rendőrkapitányságon bemutattam, kieszközölvén számukra azt, hogy bármelyikük indokolt kérésére rendőrt kaphassanak segítségül. Több esetünk volt, a mely ennek az intézkedésnek ezelszerű voltát igazolta. A szövetség tagjai jelvényt eddig nem viseltek, a minnek egyébként csak pénzügyi oka van. A tiszteknek névre szóló igazolványt állítottam ki.

A mi a Szövetség működését illeti, tevékenységére főként a téli és tavaszi hónapokban volt szükség. Télviz idején a madarakat etettük s a Déván nagyon dívott madárfogás és árusítás megakadályozására törekedtünk. Hogy mily szükség volt erre, az az egyetlen példa is eléggé megvilágítja, hogy 1910 telén a VIII. dandárban végzett első ezirkálásunk alkalmával 11 tókesapdát semmisítettünk meg, s két ezinkét szabadítottunk ki. Az eljárás eredményességét pedig még jobban bizonyítja az, hogy azon a területen alig láttunk egy-egy csapdát, vagy más madárfogó készüléket, ezir-

In diesen wird der Vogelschutz von fünf bis sechs *Oberhauptleuten* (Schüler der VII. und VIII. Klasse), von *Hauptleuten* (jeder Schüler der VI. Klasse) und ein Teil der Detektivarbeiten von den *Führlichen* (alle Schüler der II. Klasse) ausgeübt. Besonderes Interesse und grössere Geschicklichkeit zeigende Schüler der III. und IV. Klasse dürfen in beschränkter Anzahl als *Oberführliche* mitwirken. Ebenso sind einige Schüler der V. Klasse (als Auszeichnung) als *Subalterne* einigen Brigaden zugeteilt. Nachlässigkeit oder Indolenz sind genügende Ursachen zum Ausschliessen. Die ausgeschlossenen Schüler dürfen auch an den Versammlungen nicht teilnehmen.

Es möge noch bemerkt werden, dass ich keinerlei Nachteile dieser Rangeinteilung wahrnehmen konnte, da ja dieselbe übrigens kaum mehr ist als der natürliche Rangunterschied, welcher zwischen den einzelnen Klassen ohnehin besteht. Eine gute Folge derselben ist die bei solchen Sachen unerlässliche Disziplin, ebenso die erziehende Wirkung des edlen Wettbewerbes.

Erwähnen möchte ich auch, dass ich die Oberhauptleute der städtischen Polizeibehörde vorstellte und erwirkte, dass jeder in begründeten Fällen einen Polizisten zu Hilfe bekomme. Es ereigneten sich mehrere Fälle, welche die Zweckmässigkeit dieser Anordnung bewiesen. Ein Abzeichen hatten die Mitglieder des Verbandes bisher noch nicht, doch ist dies nur in finanziellen Ursachen begründet. Die Hauptleute und Subalternen erhielten eine auf den Namen ausgestellte Legitimation.

Die Tätigkeit des Verbandes war hauptsächlich zur Winterszeit und in den Frühjahrsmonaten sehr notwendig. Während der Winterszeit wurden die Vögel gefüttert und trachteten wir die in Déva stark geübte Vogelstellerei und den Vogelhandel zu verhindern. Wie notwendig dies war, geht auch aus dem einzigen Beispiele hervor, dass wir im Winter 1910 bei unserem ersten Streifzuge in der VIII. Brigade 11 Kürbisfallen unschädlich machten und zwei Meisen befreiten. Wie erfolgreich dieses Vorgehen sich erwies, geht auch daraus hervor, dass auf jenem Gebiete seitdem kaum eine Falle oder sonstige Vogelstellergeräte zu sehen waren,

kálásainkat pedig valósággal razziaszerűen folytattuk le.

Magam a múlt tanév folyamán csak négy ízben vettem részt czirkálásban, de a főkapitányok gyakrabban, havas, hideg időben hetenként legalább egyszer végeztek.

Itt jegyzem meg, hogy madárfogókkal való elbánásra részletesen kioktattam a fiúkat. Hangsúlyoztam, hogy a mig remény van arra, hogy az illetővel szép szóval célt érünk, az erőszakoskodás terére sose lépünk.

Több nehézséggel járt a tavaszi munka. A parittyák, flóbertek elkobzását, vagy bejelentését nagyon nagy buzgalommal csinálták — az előbbit két év alatt jóformán kiirtották Déváról — de a könnyű helyütt lévő madárfészkek megőrzése általánosságban nem sikerült. Pedig magam is meggyőződtem, hogy egyikét-másikat jóformán állandó felügyelet alatt tartotta egy-egy apród, vagy segédtsizt, de egy óvatlan pillanatban mégis csak kirabolták. Tapasztaltuk, hogy főként a vasárnapok vészthozók a szegény éneklőkre, a mikor a sok vásott inasgyerek nekiront minden ronthatónak. Erre nézve az „ügyeletes szolgálat“ bevezetését terveztem a jövőben, talán ettől várható valamelyes eredmény.

Működésünk számbeli eredménye a következő:

Megsemmisített 32 tökcspada, 167 lépvessző, 4 lőszórhurok, elkoboztatott 14 parittyát és 2 lőfegyver, megszabadított 8 csalógatásra használt madár.

Ebben a kimutatásban nincsenek benne egy notórius, cigány madárfogó és madárkereskedő különféle eszközei, melyeket rendőr közbenjárásával megsemmisítettünk (a tettest természetesen elzárták).

Összejöveleteket az egész év folyamán, átlag kéthetenként tartottunk. Egész a múlt évig csak magam tartottam előadásokat, részint madárbiológiai tárgykörből, részint időszerű madárvédelmi dolgokról. Utóbb azonban rendszeresítettem azt, hogy az összejöveletek alkalmával a kinek jelenteni valója volt, előadta. A múlt évben pedig már egészen önálló

trotzdem unsere Streifzüge wahrlichen Razziacharakter hatten.

Ich selbst nahm im verflossenen Schuljahre nur viermal an diesen Streifzügen teil, die Oberhauptleute nahmen solche öfters vor, auch in kalter Schneezeit wenigstens einmal in der Woche.

Hier möchte ich erwähnen, dass ich die Schüler über das Benehmen den Vogelstellern gegenüber unterrichtete. Ich betonte ihnen, dass man nie gewaltsam vorgehe, solange noch Hoffnung vorhanden, dass auch ein gutes Wort zum Ziele führt.

Mehr Schwierigkeiten verursachte die Frühjahrsarbeit. Die Konfiszierung oder Anmeldung der Schleudern und Teschins wurde zwar mit grossem Eifer betrieben — erstere wurde binnen zwei Jahren in Déva fast gänzlich ausgerottet —, doch konnte das Zerstören der an leicht auffindbaren Stellen angelegten Nester im allgemeinen nicht verhindert werden. Ich konnte mich persönlich davon überzeugen, dass manches Nest von einem Fähnrich oder Subalternen fast ständig unter Aufsicht gehalten wurde, doch wurde dasselbe in einem unbewachten Augenblicke dennoch geplündert. Es wurde in Erfahrung gebracht, dass es hauptsächlich der Sonntag war, welcher für die armen Singvögel verderbenbringend wurde; es waren die Lehrlinge, welche alles Zerstörbare zerstörten. Diesbezüglich plante ich für die Zukunft die Einführung des Inspektionsdienstes — vielleicht liesse sich dadurch etwas erreichen.

Das numerische Resultat dieser Arbeiten ist folgendes: Unschädlich gemacht wurden 32 Kürbisfallen, 167 Leimruten, 4 Rosshaarschlingen, konfiszirt wurden 14 Schleudern und 2 Teschins; befreit wurden 8 Lockvögel. Hier sind die mit polizeilicher Mithilfe vernichteten Geräte eines Zigeuners, eines notorischen Vogelfängers und -Händlers nicht mit eingerechnet (der Täter selbst wurde natürlich hinter Schloss und Riegel gesteckt).

Im Laufe des Jahres wurde durchschnittlich jede zweite Woche eine Versammlung abgehalten. Bis zum vorigen Jahre hielt nur ich allein Vorträge, teilweise aus dem Gebiete der Vogelbiologie, teilweise über aktuelle Fragen des Vogelschutzes. Späterhin jedoch traf ich die Einrichtung, dass jeder, der etwas zu melden hat, vortrete. Im vorigen

szereplésnek is teret adtam, a mennyiben egy-egy kapitány, illetve főkapitány a madárvédelem vagy madárbiológia egyes kérdéseiről előadást tartott.

A mult iskolai év végén gondoltunk először arra, hogy diszesebb évzáró ünnepélyt tartunk. Ezen egy kapitány „A madárvédelem fontosságáról” értekezett, egy apród pedig igen ügyesen mondta el a harkályok életmódját. Az ünnepélyt az ügyesen kidíszített természetrajzi előadóteremben, valósággal zárt körben tartottuk meg, de a csekély számú közönség valóban el volt ragadtatva az egészszól, s egyenesen kötelességünké tette, hogy szélesebb kör számára adjuk tudtul működésünket és eredményeinket!

Számításaimat tételről tételre igazolva láttam!

*

Meg vagyok győződve, hogy madárvédő szövetséget minden középiskolában könnyű szerrel lehet meggyökereztetni. Hiszen ezzel úgy szólván sem szaporítjuk a tanuló ifjúság megterhelését. S szinte fokozottabb mértékben figyelembe veendőnek tartom a polgári iskolákat meg a tanítóképző intézeteket. Hiszen különösen ez utóbbiak valósággal kínálkoznak ezen eszme számára. Déván, az ottani tanítóképzőbeli kartársam, — a ki mult évi működésünket figyelemmel kísérte — nagy lelkesedéssel ígérte a szervezés megkezdését. Azt sem kell részletesebben taglalnom, hogy a polgári leányiskolák, valamint a tanítóképző intézetek miért alkalmasak kiválóan ily szövetségek megalakítására. De itt is ismétlem: óvakodnunk kell attól, hogy a madárvédelem akár mint szoros értelemben vett egyesület, akár mint újabb rendkívüli tantárgy lépjen föl a középfokú tanintézetekben.

Sőt egyelőre még azt sem tartom czélszerűnek, hogy az egyes középiskolák madárvédő szövetségeit országosan szervezzék, vagy akár a meglevő országos ligába bekebelezzék. Azt tapasztaltam, hogy a főkegyesületek annyira mindent az anyaegyesülettől várnak, hogy

Jahre gab ich dann auch der selbstständigen Tätigkeit Raum, indem auch einige Oberhauptleute oder Hauptleute über verschiedene Fragen des Vogel Lebens und Vogelschutzes Vorträge hielten. Am Schlusse des vergangenen Schuljahres dachten wir zum ersten Male daran, eine festliche Jahresabschlussfeier zu veranstalten. Auf dieser sprach ein Hauptmann „Über die Wichtigkeit des Vogelschutzes“, während ein Fähnrich eine geschickte Darstellung über die Lebensweise der Spechte gab. Die Feier wurde in dem festlich geschmückten Vortragssaale für Naturkunde fast ganz in intimum Kreise gehalten, doch war das in geringer Anzahl vertretene Publikum von dem Ganzen wirklich entzückt und machte es uns zur wahren Pflicht, unsere Arbeiten und deren Resultate auch in weiteren Kreisen bekannt zu machen!

Meine Voraussetzungen hatten sich voll erfüllt!

*

Nun noch einige zusammenfassende Bemerkungen.

Ich bin fest davon überzeugt, dass man den Vogelschutzverband in jeder Mittelschule leicht einbürgern könnte. Der Schuljugend erwächst dadurch fast gar keine weitere Bürde. Die Bürgerschulen und Präparandien sind, glaube ich, in fast noch höherem Masse in Betracht zu ziehen; besonders letztere. Mein Kollege an der Präparandie zu Déva, der unsere Tätigkeit im vorigen Jahre mit Interesse verfolgte, versprach mit grosser Begeisterung, dass auch er eine ähnliche Organisation ins Leben rufen werde. Auch das bedarf wohl keiner eingehenderen Erörterung, dass sich auch die Mädchen-Bürgerschulen und die Lehrerinnen-Präparandien womöglich zur Organisation solcher Verbände eignen. Doch muss ich es auch hier wiederholen, dass man sich womöglich hüten muss, den Vogelschutz im engen Rahmen eines Vereins oder aber als ansserordentlichen Lehrgegenstand in die Mittelschulen einzuführen.

Vorläufig halte ich nicht einmal das für zweckmässig, dass die Vogelschutzverbände der Mittelschulen in einen Landesverband vereinigt oder der schon bestehenden Landesliga einverleibt werden. Ich machte nämlich die Erfahrung, dass die Filialen gewöhnlich

ennek csak élődijévé válnak, s a maguk lábán sohsem tanulnak meg járni.

A madárvédelemmel való foglalkozás nevelő hatását illetőleg itt csak futólag jegyzem meg, hogy a vázolt kiviteli módozat mellett bizonynyal alkalmas arra, hogy a megfigyelő képességet, az ú. n. humánus gondolkozást, az önzetlen munkásság szeretetét, s némely esetekben a gyors elhatározó képességet, öntudatot és bátorságot fejlessze. Kiemelendő mozzanat, hogy a középiskolai madárvédelem talpköve az — ismeretközlés. A madárellet megfelelően beható ismertetése jóformán önmagában elegendő arra, hogy a középiskolai növendéket aktív madárvédővé tegye.

Nem érdektelen az a körülmény sem, hogy a középiskolai növendékek madárvédelme az eszme térfoglalása szempontjából is igen jelentékeny. Hogy csak az itteni példánál maradjak, meg kell emlitenem, hogy vidéken lakó növendékeim önmaguktól, minden előzetes kitanítás, sőt a gondolat megpendítése nélkül is följánlották a madárvédelem ügyének falujokban való propagálását. Sőt pl. Vajdahunyadon és Hátszegen lakó magántanulók is kértek tőlem igazolványt, s számukra az ottani rendőrhatalóság esetleg szükségessé várható támogatását is kértem. Egy-egy kisebb faluban pedig a középiskolából szünetidőre haza kerülő diák valóban hatásosan működhetik közre, esetleg mint a tanítónak igen alkalmas segítő társa.

Mint eléggé jellemzőt, megemlítem mult szünetidei esetemet, mikor egyik kapitányom levélben keresett föl, s kért intézkedést egy Maros-Illyén főbörtöl lövöldöző subancz ellen. Rögtön irtam az ottani csendőrsnek, s a baj orvosolva lett.

Rövid időn belül tehát ilyenformán az egész ország be lenne hálózható, s az eredmény nem maradhat el. Egy évtized mulva bizonynyal gyökeresen megváltoznának a viszonyok, s a többek közt az sem fordulhatna elő, hogy a lapokban a gyermekek madárpusztítását természetes gyermekszokásnak minősítsék, sőt majdnem dicsóítsék.

alles von der Zentralstelle erwarten, sozusagen Parasiten derselben werden und nie selbständig vorgehen lernen.

Bezüglich der erzieherischen Wirkung der Beschäftigung mit dem Vogelschutze möchte ich nur in aller Kürze soviel bemerken, dass dieselbe bei Durchführung in der geschilderten Weise wirklich dazu geeignet ist, Beobachtungsfähigkeit, humane Denkweise, uneigennütziges Arbeitsliebe, in gegebenen Fällen rasche Entschliessungsfähigkeit, Selbstbewusstsein und Mut zu entwickeln. Hervorzuheben ist noch, dass der Grundstein des Vogelschutzes in den Mittelschulen Kenntniserweiterung ist. Entsprechend eingehende Darstellung des Vogel Lebens ist an und für sich schon fast genügend, um den Schüler zum aktiven Vogelschützer auszubilden.

Von nicht geringem Interesse ist auch der Umstand, dass der Vogelschutz in den Mittelschulen auch bezüglich der je weiteren Ausbreitung der Idee von grosser Bedeutung ist. Um nur bei unserem Beispiele zu bleiben, möchte ich erwähnen, dass unsere auswärtig wohnenden Schüler aus eigenem Antriebe, ohne vorherige Belehrung oder Anregung sich erboten, der Sache des Vogelschutzes in ihren Wohnorten Propaganda zu machen. Sogar auch in Vajdahunyad und Hátszeg wohnhafte Privatschüler kamen um Legitimationen ein und suchte ich auch bei den dortigen Polizeibehörden um eventuell notwendige Hilfeleistung für sie an. In einer kleineren Ortschaft kann der zu den Ferien nach Hause kommende Schüler wahrlich mit Erfolg wirken, eventuell dem Lehrer ein geeigneter Mitgehülfe werden.

Als einen bezeichnenden Fall aus den Ferien möchte ich erwähnen, dass einer meiner Hauptleute sich brieflich an mich wandte, um in Marosillye gegen einen mit Teschin herumschiessenden Jungen vorzugehen. Auf einen Brief meinerseits an den dortigen Gendarmerie-Posten war dem Unfug gesteuert.

Innerhalb kurzer Zeit könnte man das ganze Land auf diese Weise mit aktiven Vogelschützern besetzen und der Erfolg würde kaum ausbleiben. Innerhalb eines Dezenniums würden sich die Verhältnisse gründlich ändern und könnte es neben anderen Sachen kaum vorkommen, dass man in der Presse das Vogelmorden der Jugend